

ЗАГРОЗИ І НЕБЕЗПЕКИ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ

© 2015 МАРКІНА І. А., МАХОВКА В. М.

УДК 338.43:351.863

Маркіна І. А., Маховка В. М.

Загрози і небезпеки в діяльності підприємств туристичної сфери

Мета статті полягає у дослідженні загроз і небезпек, які впливають не тільки на систему управління підприємств туристичної сфери, але і їхню безпеку. Аналізуючи, систематизуючи й узагальнюючи наукові праці багатьох учених, було розглянуто сутність понять «небезпека» та «загроза», а також здійснено класифікацію небезпек і загроз туристичних підприємств в умовах нестабільного зовнішнього середовища. У результаті дослідження було визначено основні загрози та небезпеки суб'єктів туристичної діяльності, які виникають у процесі функціонування туристичних підприємств і пов'язані з недоліками управління матеріальними, інформаційними, людськими, фінансовими та іншими ресурсами туристичних підприємств. Перспективою подальших досліджень є визначення потенційних напрямів мінімізації ризиків і загроз, що забезпечить не лише відповідний рівень конкурентоспроможності туристичного підприємства, але і його розвиток.

Ключові слова: туристичне підприємство, безпека, загрози, небезпеки, туризм

Рис.: 2. Табл.: 1. Бібл.: 21.

Маркіна Ірина Анатоліївна – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри менеджменту і адміністрування, Полтавський національний технічний університет ім. Ю. Кондратюка (пр. Першотравневий, 24, Полтава, 36011, Україна)

Email: iriska7@ukr.net

Маховка Вікторія Михайлівна – кандидат економічних наук, старший викладач кафедри менеджменту і адміністрування, Полтавський національний технічний університет ім. Ю. Кондратюка (пр. Першотравневий, 24, Полтава, 36011, Україна)

Email: mahovkavika@mail.ru

УДК 338.43:351.863

UDC 338.43:351.863

Маркіна І. А., Маховка В. М. Угрозы и опасности в деятельности предприятий туристической сферы

Цель статьи заключается в исследовании угроз и опасностей, которые влияют не только на систему управления предприятий туристической сферы, но и на их безопасность. Анализируя, систематизируя и обобщая научные труды многих ученых, была рассмотрена сущность понятий «опасность» и «угроза», а также осуществлена классификация опасностей и угроз туристических предприятий в условиях нестабильной внешней среды. В результате исследования были определены основные угрозы и опасности субъектов туристической деятельности, которые возникают в процессе функционирования туристических предприятий и связаны с недостатками управления материальными, информационными, человеческими, финансовыми и другими ресурсами туристических предприятий. Основной перспективой дальнейших научных исследований в данном направлении является определение потенциальных направлений минимизации рисков и угроз, что обеспечит не только соответствующий уровень конкурентоспособности туристического предприятия, но и его развитие.

Ключевые слова: туристическое предприятие, безопасность, угрозы, опасности, туризм

Рис.: 2. Табл.: 1. Библ.: 21.

Маркіна Ірина Анатольевна – доктор экономических наук, профессор, заведующий кафедрой менеджмента и администрирования, Полтавский национальный технический университет им. Ю. Кондратюка (пр. Первомайский, 24, Полтава, 36011, Украина)

Email: iriska7@ukr.net

Маховка Виктория Михайловна – кандидат экономических наук, старший преподаватель кафедры менеджмента и администрирования, Полтавский национальный технический университет им. Ю. Кондратюка (пр. Первомайский, 24, Полтава, 36011, Украина)

Email: mahovkavika@mail.ru

Markina I. A., Makhovka V. M. Threats and Dangers in Activity of the Tourism Sector Enterprises

The aim of the article is to investigate the threats and dangers that affect not only the management system of the tourism sector enterprises, but their safety as well. By analyzing, systematizing and summarizing the scientific works of many scientists, the essence of the concepts of "danger" and "threat" has been considered, and the classification of dangers and threats faced by tourism enterprises in an unstable environment has been carried out. As a result of the research there have been identified the main threats and dangers peculiar for subjects of tourist activity that occur in the process of operation of tourism enterprises and deficiencies in the management of material, information, human, financial and other resources of tourism enterprises. The main prospect for further research in this area is to identify the potential directions for minimizing the risks and threats that ensure not only the appropriate level of the tourism enterprise competitiveness, but its development as well.

Key words: tourism enterprise, security, threats, danger, tourism

Pic.: 2. Tabl.: 1. Bibl.: 21.

Markina Iryna A. – Doctor of Science (Economics), Professor, Head of the Department, Department of Management and Administration, Poltava National Technical University named after Yu. Kondratyuk (pr. Pershotravnevyy, 24, Poltava, 36011, Ukraine)

Email: iriska7@ukr.net

Makhovka Viktoriia M. – Candidate of Sciences (Economics), Senior Lecturer, Department of Management and Administration, Poltava National Technical University named after Yu. Kondratyuk (pr. Pershotravnevyy, 24, Poltava, 36011, Ukraine)

Email: mahovkavika@mail.ru

Вступ. У сучасному світі туризм відіграє стратегічну роль в економіці багатьох держав та в системі світового господарства загалом, оскільки здійснює стимулюючий вплив на значну кількість галузей, має високі темпи розвитку та сприяє збереженню історико-культурних надбань суспільства. Для України, яка володіє значними туристично-рекреаційними ресурсами, туристична галузь, розвиток якої стимулює появу нових видів підприємницької діяльності, є перспективною, вона сприяє збільшенню надходження до бюджету (міста, регіону, держави). Проте, зростання динамічності факторів зовнішнього середовища, посилення конкуренції, загострення соціально-економічних протиріч обумовили актуалізацію питань управління безпекою туристичних підприємств. Тому вирішення проблеми забезпечення раціонального використання туристично-рекреаційного потенціалу можливо лише за умови ефективної організації туристичної діяльності на засадах прогнозування та нівелювання можливих загроз та небезпек, які мають місце у сфері туризму. Небезпеки і загрози впливають на діяльність підприємств сфери туризму, яка на сьогоднішній день є однією з найбільш динамічних та перспективних галузей світового господарства, що й обумовлює вирішення проблем управління безпекою туристичних підприємств.

Розвиток туризму обумовлений незначною потребою в капіталовкладеннях при організації туристичної діяльності, наявним значним туристичним потенціалом територій (природні, історико-культурні та етнографічні й інфраструктурні ресурси тощо) та зростаючим прагненням суспільства відвідувати інші місця, знайомитись з культурою інших народів, а також прагненням задовольнити потреби в організованому відпочинку та рекреації. Відповідно, враховуючи попит споживачів на різноманітні туристичні продукти, більшість туристичних підприємств надають послуги з організації внутрішнього та міжнародного туризму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питання безпеки діяльності туристичних підприємств присвятили свої праці вітчизняні та зарубіжні науковці, зокрема: Н. В. Куліцька, О. В. Орлик, О. М. Кальченко, Г. В. Козаченко, Н. В. Корж, О. М. Ляшенко, Н. Й. Реверчук, О. С. Камушкова, О. М. Корнієнко, О. С. Мацова, О. В. Кокорева, С. П. Наливайченко, В. О. Ткач та інші. У працях зазначених авторів були розглянуті питання економічної безпеки туристичних підприємств, визначено сутність загроз і небезпек в туризмі та можливості їх уникнення. Зазначимо, що туристична галузь характеризується динамічністю факторів зовнішнього середовища та складнопрогнозованістю наслідків, які обумовлюють необхідність постійного дослідження загроз і небезпек для системи управління безпекою на туристичних підприємствах з урахуванням соціально-економічної ситуації в державі та геополітичних змін. Проте дане питання потребує подальшого дослідження та обговорення.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість наукових та практичних напрацювань, спрямованих на управління і розвиток підприємств туристичної галузі, залишаються недостатньо дослідженими питання управління безпекою

туристичними підприємствами, вирішенню яких і присвячена дана стаття.

Постановка завдання. Здійснюючи дане дослідження, нами було визначено за мету дослідити загрози і небезпеки, які мають суттєвий вплив на процес управління туристичними підприємствами з метою визначення заходів щодо їх усунення та мінімізації наслідків, що сприятиме створенню передумов для стійкого розвитку.

Основний матеріал. Сучасні умови, в яких діють суб'єкти господарської діяльності, в тому числі і у сфері туризму, характеризуються загостренням не тільки геополітичних, міжнародних та інших протиріч, але і сповільненням темпів соціально-економічного розвитку. Відповідно, до управління підприємствами висуваються більш жорсткі вимоги, що обумовлено потребою не тільки врахування існуючих загроз та небезпек, але і розробки заходів щодо їх попередження.

Тому одним із стратегічних завдань сучасної системи управління туристичним підприємством є забезпечення економічної безпеки, яка являє собою такий стан суб'єкта господарювання, при якому суб'єкт за найбільш ефективного використання наявних ресурсів досягає попередження, ослаблення чи захисту від можливих небезпек і загроз, забезпечує досягнення поставлених цілей в умовах високої конкуренції та господарського ризику [14]. У цьому контексті стратегічними завданнями системи управління туристичним підприємством є вирішення низки нагальних проблем, зокрема забезпечення ефективного використання наявного потенціалу й можливостей, запобігання зарозам та усунення небезпек, створення сприятливих умов для функціонування та стійкого розвитку. Оскільки туристичні підприємства відносяться до сфери послуг і ефективності їх функціонування залежить від взаємодії із зацікавленими особами (покупцями, постачальниками, місцевою владою та громадою тощо) та стану факторів зовнішнього середовища (економічні, політичні, природні тощо), то виникає необхідність у дослідженні саме понять «загроза» та «небезпека» для туристичних підприємств.

Зокрема, під поняттям «загроза» розуміють потенційну можливість завдання шкоди суб'єктам господарської діяльності з боку окремих чинників внутрішнього та зовнішнього середовища [3]. Або, загрози – це потенційні або реальні умови, чинники чи дії фізичних та юридичних осіб, що порушують нормальний фінансово-економічний стан суб'єктів підприємницької діяльності і здатні заподіяти великої шкоди аж до припинення його діяльності [6; 9]. Таким чином, загроза є результатом негативної дії внутрішніх і зовнішніх чинників на підприємство [2], що пов'язані зокрема із недобросовісною конкуренцією та порушенням законів і норм, що може спричинити потенційні або реальні втрати для туристичної організації. Тоді як під поняттям «небезпека» необхідно розуміти об'єктивно існуючу реальність, яка може порушити рівновагу всіх суб'єктів господарювання [12]. Варто зазначити, що з точки зору функціонування підприємства як соціально-економічної системи, загрози, які впливають на його діяльність, можна ототожнювати з комплексом дестабілізуючих чинників зовнішнього середовища, а небезпеки – з чинниками внутрішнього середовища.

У туристичній сфері небезпеки та загрози безпечному стану функціонування суб'єктів туристичної діяльності можна визначити як поняття, що характеризують процес, дію або явище, в результаті яких виникає можливість зниження конкурентоспроможності туристичного продукту, що призводить до зменшення попиту, що, у свою чергу, спричиняє зниження прибутків [8]. Зокрема, основними небезпеками для функціонування суб'єкта господарювання туристичної галузі є такі (табл.1).

Отже, небезпеки при наявності відповідних умов перетворюються на загрози, які можуть призвести не тільки до зниження прибутковості, але й банкрутства суб'єктів господарювання туристичної галузі. При цьому слід зазначити, загрози безпеці туристичного підприємства обумовлені, з одного боку, чинниками загальноекономічного характеру (макрорівень), що здійснюють негативний вплив на значну кількість суб'єктів господарювання туристичної галузі, а відтак, загрожують і національній економічній

Таблиця 1

Основні чинники небезпек туристичного підприємства

Чинники	
неефективне управління, використання керівництвом застарілих або недієвих методів та інструментів	неефективна маркетингова, рекламна та інформаційна діяльність
незнання керівництвом законодавчої бази, що регулює відносини у сфері туризму	недостатньо широкий асортимент послуг
нераціональне використання наявних ресурсів	негативний імідж підприємства серед партнерів та споживачів
недоліки в системі прийняття управлінських рішень	порушення режиму збереження конфіденційної інформації
відсутність використання ефективних комунікаційних технологій з партнерами, споживачами, державними органами та іншими контактними аудиторіями	відсутність застосування на практиці клієнтоорієнтованого підходу в обслуговуванні споживачів
відсутність або обмежене використання інформаційних і комунікаційних технологій у процесі організації туристичної діяльності та туристичного обслуговування клієнтів	втрата привабливості для клієнтів через застарілу матеріально-технічну базу, що обумовлено швидкою окупністю капіталовкладень та небажанням власників вкладати кошти в основні засоби
некваліфікований персонал	відсутність внутрішніх резервів для швидкої адаптації до змін
вибір ненадійних партнерів та інвесторів	відтік кваліфікованих кадрів, неправильна оцінка їх кваліфікації, їх низька компетентність
низька конкурентоспроможність підприємства	смерть провідних фахівців і керівників
відсутність фінансового контролю з боку керівництва, що зумовлює неефективне використання фінансових ресурсів	істотні упущення як у тактичному, так і стратегічному плануванні, пов'язані насамперед із вибором мети, неправильною оцінкою можливостей підприємства, помилками у прогнозуванні змін зовнішнього середовища

безпеці. Зокрема, це можливо підтвердити виникненням такого явища як банкрутство туристичних операторів, кількість яких останніми роками зростає не тільки в Україні, але й інших країнах світу (Великобританія, Німеччина, США тощо).

З іншого боку, вони обумовлені чинниками, пов'язаними з непродуманістю та неефективністю прийнятих управлінських рішень керівництвом самого підприємства (мікрорівень). Тому загрози безпеці можуть виникати у зовнішньому для туристичного підприємства середовищі й бути пов'язаними з помилками при розробці та впровадженні тих чи інших реформ, з аморфністю науково-промислової та інноваційної політики держави, втратою керованості над економічними процесами і т. п. Існує значна кількість підходів до класифікації загроз, зокрема: за походженням, за спрямованістю, за ступенем сформованості, за сферою діяльності, за ступенем суб'єктивного сприйняття і т. д. Не вдаючись до розкриття всіх підходів до класифікації загроз, зупинимось лише на тих із них, які мають суттєве значення для розгляду питань, пов'язаних із забезпеченням безпеки діяльності суб'єктів туристичної галузі.

Розглянемо класифікацію небезпек та загроз безпеці туристичних підприємств (рис. 1).

Вказані загрози, з одного боку, взаємозалежні між собою, зумовлюють одна одну, але, з іншого, – дуже автономні. Це визначається складними підпорядкованими зв'язками, що характерні для держави, регіону і туристичного підприємства. Так, взаємозв'язок і зумовленість цих загроз виявляється, наприклад, в тому, що якщо держава підтримуватиме неефективну податкову політику відносно суб'єктів господарювання, то порушення безпеки підприємств, яке проявиться в істотному скороченні їхніх доходів, спричинить заборгованість туристичних підприємств перед муніципальними і державним бюджетом, що, у свою чергу, буде причиною порушення безпеки регіону і держави. Автономність аналізованих загроз залежить від рівня свободи і прав, які держава надає регіонам і підприємствам сфери туризму, а також від рівня витрат, що впливають за проявом загрози [15].

Насамперед, важливою є класифікація за походженням суб'єктів загроз, що поділяється як внутрішні та зовнішні. Внутрішні загрози діяльності суб'єкта туристичної діяльності обумовлюються насамперед недостатньою квалі-

<p>За природою походження:</p> <ul style="list-style-type: none"> Природні Техногенні Спричинені людьми Неприродні 	<p>За сферою дії:</p> <ul style="list-style-type: none"> Виробничі Політичні Фінансові Юридичні Галузеві Економічні Інноваційні Екологічні Інституціональні 	<p>За масштабами дії:</p> <ul style="list-style-type: none"> Локальні Територіальні Регіональні Міжнародні Глобальні 	<p>За тривалістю:</p> <ul style="list-style-type: none"> Миттєві Тимчасові Постійні
<p>За можливістю страхування:</p> <ul style="list-style-type: none"> Які страхуються Які не страхуються Які частково страхуються 		<p>По відношенню до людської діяльності:</p> <ul style="list-style-type: none"> Об'єктивні (безкорисні) Суб'єктивні (свідомі, корисні) 	
<p>За наслідками:</p> <ul style="list-style-type: none"> Без наслідків Допустимі Критичні Катастрофічні 		<p>За рівнем прогнозованості:</p> <ul style="list-style-type: none"> Які піддаються прогнозуванню Які не прогножуються Які можуть частково прогнозуватися 	
<p>За частотою дії:</p> <ul style="list-style-type: none"> Одноразові багаторазові 		<p>За можливістю попередження:</p> <ul style="list-style-type: none"> прогнозовані форс-мажорні складнопрогнозовані 	
<p>За напрямком дії:</p> <ul style="list-style-type: none"> Матеріальні цінності (ресурси, продукція та ін.) Персонал підприємства Інформаційні 		<p>За рівнем завершеності:</p> <ul style="list-style-type: none"> Завершені Незавершені Частково завершені 	
<p>За складовими туристичної діяльності:</p> <ul style="list-style-type: none"> Туристична інфраструктур Транспортна інфраструктура Туристично-рекреаційні ресурси 		<p>За характером наслідків:</p> <ul style="list-style-type: none"> Чисті (статичні) Спекулятивні (динамічні) 	
<p>За можливістю відшкодування втрат:</p> <ul style="list-style-type: none"> Загрози, втрати від яких можуть бути відшкодовані; Загрози, втрати від яких лягають на фінансовий результат 		<p>За формою туризму:</p> <ul style="list-style-type: none"> Міжнародний туризм Внутрішній туризм 	
		<p>За стадією розвитку туристичного підприємства:</p> <ul style="list-style-type: none"> На стадіях виникнення, експансії, стабілізації, ліквідації 	
		<p>За можливістю здійснення:</p> <ul style="list-style-type: none"> Реальні; Потенційні 	

Рис. 1. Класифікація небезпек та загроз безпеці туристичних підприємств
удосконалено на основі [5]

ліфікацією його працівників, недобросовісною, конфлікотною, злочинною їх поведінкою. За всіх умов, джерелом таких загроз є персонал суб'єктів підприємництва, особи, що залучені до забезпечення його діяльності, а також технології виробництва чи управління у процесі діяльності суб'єкта.

Найбільш поширеною загрозою, яка надходить від персоналу туристичних організацій, є непрофесійна його діяльність, особливо на низовій ланці виконавців. Крім того, значне місце тут займає шахрайство з фінансовими ресурсами та майном, фінансовими інструментами, пластиковими платіжними засобами. Слід звернути увагу, що за обсягами завданої шкоди шахрайство, як загроза у діяльності суб'єктів підприємництва, знаходиться на першому місці. Причому схеми шахрайських дій, як правило, кожного разу застосовують більш досконалі, а то і зовсім нові.

Загрози, що виникають внаслідок недосконалих технологій, можуть обумовлюватись використанням високозатратних матеріалів, інформаційного забезпечення, а також технологій, в яких відсутні елементи захисту або такі елементи неадекватні ситуації, в яких проводиться підприємницька діяльність суб'єктів туристичної галузі. Сюди ж слід віднести і недосконалість або взагалі відсутність методик, які б регулювали дії підрозділів суб'єкта підприємництва при проведенні певних операцій, узгоджували такі дії щодо впливу на ситуацію, забезпечували контроль за проведенням операцій на всіх їх етапах. Такі недоліки формують певні передумови і для негативної поведінки окремих працівників, пов'язаної з безконтрольним використанням коштів туристичних підприємств, порушенням режимів їх діяльності. Основними суб'єктами

зовнішніх загроз у підприємницькій діяльності туристичних підприємств можуть бути: конкуренти; особи, що здійснюють кримінальну діяльність та кримінальні угруповання; клієнти та партнери суб'єктів туристичної діяльності; органи контролю та нагляду; окремі недобросовісні працівники державних установ, правоохоронних органів та органів влади; засоби масової інформації; колишні працівники підприємств сфери туризму; спецслужби іноземних держав, пов'язані з ними особи і організації, метою діяльності яких є здобування економічної інформації (наприклад, працівники посольств, консульств тощо); особи та організації, в діях яких є ознаки терористичної діяльності.

Крім того, зовнішні загрози можуть утворюватись стихійними лихами та техногенними аваріями і катастрофами, що можуть виникати поблизу туристичних об'єктів та місць відпочинку туристів і своїми вражаючими факторами загрожувати їм.

Особливий вид загроз для діяльності туристичних підприємств може утворюватись через певну політичну ситуацію як у країні, так і в окремих її регіонах. Розбалансованість в діяльності органів державної влади на всіх рівнях управління, що впливає за соціально-економічний стан, рівень злочинності та корупції, можуть сприяти створенню ситуацій з підвищеним ступенем ризику, як для туристичних підприємств, так і туристів.

Слід звернути увагу, що переважна більшість загроз утворюється у сфері взаємовідносин суб'єктів туристичної діяльності, тобто є стосовно зазначених суб'єктів зовнішніми. Так, зростання спеціалізації у процесі надання туристичних послуг, з одного боку, зумовило необхідність більшої інтеграції суб'єктів туристичної діяльності, що вимагає від них високої дисципліни виконання зобов'язань, а з іншого – сформувало умови, за яких туристичні підприємства з різних причин не виконують взяті на себе зобов'язання, продовжуючи свою діяльність, незважаючи на санкції, вжиті до них. Практика свідчить, що вітчизняні

туристичні підприємства протягом декількох років можуть працювати збитково, не зазнаючи банкрутства. Основна частина діяльності таких підприємств перебуває в тіні і є неформальною.

Визначимо основні загрози, що впливають на діяльність туристичних підприємств (рис. 2).

На основі проведеного аналізу загроз та небезпек, що можуть виникати в процесі діяльності туристичних підприємств України, особливу актуальність та вагомий вплив мають:

по-перше, небезпека неефективного менеджменту та некваліфікований персонал. Адаптація підвищення кваліфікації спеціалістів у сфері туризму в сучасних соціально-економічних умовах обумовлена зростанням потреб туристичних підприємств у компетентних кадрах, здатних забезпечити формування якісного конкурентоспроможного туристичного продукту у відповідності з європейськими та світовими стандартами [20];

по-друге, загроза законодавчо-правового характеру, зокрема державне регулювання процесу ліцензування та сертифікації суб'єктів туристичної діяльності. Так, у ході проведених досліджень було визначено ряд недоліків нормативно-правової бази, які регулюють питання у сфері туризму та впливають на безпеку суб'єктів туристичної діяльності.

Особливо слід зупинитися на впливі нормативно-правової бази на безпеку туристичних підприємств, зокрема:

- відсутність чітко визначених взаємозв'язків між органами виконавчої влади на всіх рівнях управління, що негативно впливає на результати їх діяльності в галузі туризму [20]. Так, О. Б. Жихор, Н. В. Кузьминчук [7] визначили, що однією з причин зниження ефективності дії сучасних механізмів державного регулювання є недосконалість нормативно-правового забезпечення й інституційної бази державної політики та неузгодженість дій владних структур;

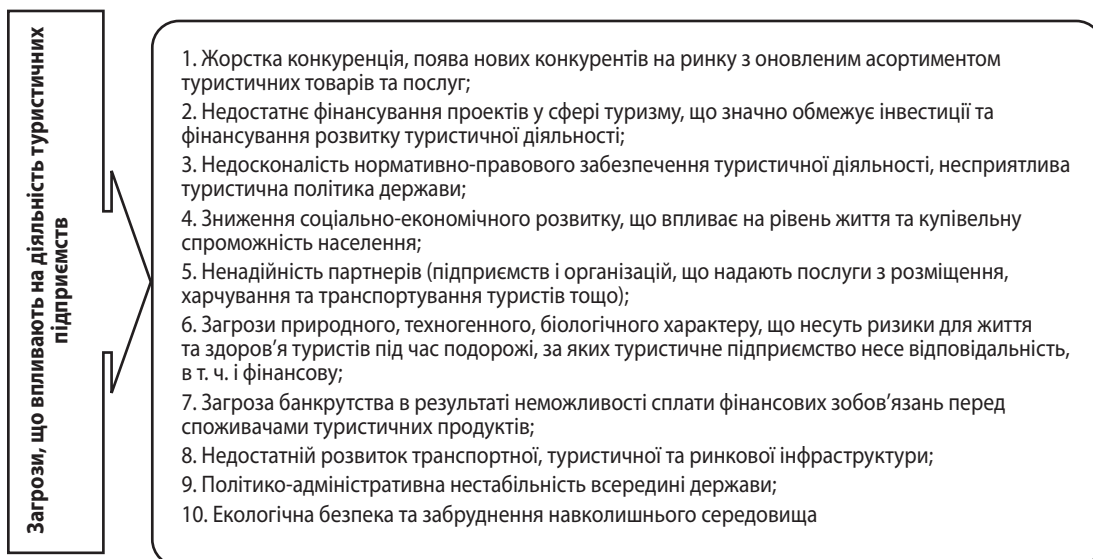

Рис. 2. Загрози, що впливають на діяльність туристичних підприємств

- відсутність системного підходу до управління туристично-курортною сферою, що спричинило нескоординованість дій органів державного управління. Ми погоджуємось з думкою О. О. Колесник [11] з приводу того, що недосконалість і неефективність нормативно-правового регулювання процесу управління суб'єктами туристичної діяльності в Україні є однією з проблем забезпечення розвитку туристичної індустрії;
- недосконалість регулювання туристичної галузі на регіональному рівні через відсутність ефективних регіональних програм розвитку туризму та реальних кроків щодо їх реалізації, а також дієвого механізму управління розвитком туристичної діяльності, ринку туристичних послуг, безпеки та захисту туристів у регіонах [10]. Однією з проблем в управлінні туризмом є недосконалість правового регулювання у сфері управління розвитком туризму на регіональному і місцевому рівнях і відсутність планів комплексного розвитку туристичних зон.

Проведені дослідження дозволяють зробити висновки, що переважна більшість основних чинних нормативно-правових актів, які визначають запровадження та реалізацію програм розвитку туристично-курортної сфери, мають декларативний характер, тобто містять загальні інформаційні дані про стан галузі [13], її основні проблеми, ресурсний потенціал, сукупність запланованих заходів, але недостатньо чітко визначають і регламентують питання ролі держави в забезпеченні системного розвитку туристично-курортної галузі, формування ефективної моделі партнерської співпраці держави та приватного сектора та забезпечення стійкого розвитку туристичної галузі [21], розробки конкретних і реальних кроків щодо створення єдиної комплексної системи управління, організації та контролю за здійсненням туристичної діяльності, а також ефективного використання туристично-рекреаційного потенціалу України [16], сприяння збільшенню зацікавленості суб'єктів ринку туристичних послуг у створенні позитивного туристичного іміджу держави, що, у свою чергу, сприятиме підвищенню безпеки туристичних підприємств.

Одним із головних важелів державного управління організації та розвитку туристичної діяльності в Україні є ліцензування туристичної діяльності. На основі проведених досліджень було визначено, що ліцензуванню, згідно з чинним законодавством, підлягає лише діяльність туристичних операторів.

Згідно зі ст. 17 Закону України «Про туризм» ліцензування туроператорської діяльності здійснюється з метою створення рівних можливостей суб'єктам туристичної діяльності на ринку туристичних послуг і забезпечення захисту прав і законних інтересів громадян, захисту навколишнього природного середовища, підвищення рівня туристичного обслуговування [1; 4]. Також у цій статті визначено, що суб'єкт підприємницької діяльності, який отримав ліцензію на туроператорську діяльність, має виключне право на надання послуг з оформлення документів для виїзду за межі України, а також туроператор може здійснювати турагентську діяльність.

Слід звернути увагу на недосконалість низки нормативних документів, що регулюють питання ліцензування туристичних операторів. Зокрема в Наказі Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва, Міністерства культури і туризму України від 11.09.2007 р. № 111/55 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження туроператорської та турагентської діяльності» [17] вимога дотримання ліцензійних умов стосувалась і інших суб'єктів туристичної діяльності – турагентів, що позитивно впливало на структуризацію ринку туристичних послуг, підвищувало захист прав споживачів, а Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обмеження державного регулювання господарської діяльності» від 19.10.2010 р. № 2608-VI [17] було відмінено ліцензування діяльності туристичних агентів, що, у свою чергу, призвело до виникнення ряду негативних явищ, а саме:

- 1) виникнення тіньового туризму (наявність ліцензій дозволяла гарантувати законність діяльності туристичних агентів) [4];
- 2) зниження контролю за туристичним ринком України з боку державних структур, відсутність гарантій перед туроператором і споживачем (правила ліцензування вимагали від турагента дотримання ряду вимог, зокрема: наявність договору оренди приміщення, вимоги до кваліфікації персоналу, подання даних про керівництво, відповідність певним організаційним вимогам, а в разі відсутності ліцензування – турагентською діяльністю може займатися будь-який суб'єкт підприємницької діяльності) [4];
- 3) відсутність інших засобів регулювання діяльності турагентів з боку держави (неконтрольованість на ринку їх кількості, що призведе до збільшення випадків шахрайства – виникнення турагентськ-одноденок, головною метою діяльності яких може бути лише отримання грошей туристів. Отже, діяльність таких суб'єктів туристичного ринку доцільно розглядати як потенційну загрозу державним інтересам, оскільки сприятиме негативному іміджу України як туристичної держави, що, у свою чергу, збільшить недовіру зовнішніх і внутрішніх споживачів вітчизняного туристичного продукту);
- 4) відсутність державного контролю якості туристичних послуг (сертифікація та стандартизація у сфері туристичної діяльності, передбачена статтю 18 Закону України «Про туризм», не розповсюджується на послуги турагентів) [1];
- 5) виконання турагентами посередницької діяльності із реалізації туристичного продукту (відповідальність за якість наданих послуг і можливі ризики покладається на туроператора. Скасування ліцензії на діяльність туристичного агента не дозволяє туроператору перевірити його надійність. Отже, на туроператора покладатиметься відповідальність перед споживачем за неякісно надані послуги турагента, оскільки договір укладається від імені туроператора, а відносини виникають між оператором і споживачем) [19].

Отже, турагенти виконують посередницьку діяльність між споживачами та туроператорами, закладами розміщення, громадського харчування, спеціалізованого туристичного призначення, транспортними організаціями, тому рівень і якість їх професійної діяльності впливає на розвиток усієї індустрії туризму загалом.

Відміна вимоги щодо отримання ліцензії на турагентську діяльність без уведення іншого альтернативного гарантування прав туристів, обліку таких суб'єктів туристичного ринку, контролю за їх діяльністю, відповідальністю, наявністю матеріального забезпечення сприяє розбалансованості ринку туристичних послуг, який потребує більш високого рівня організації, враховуючи позитивний досвід інших країн (наприклад, Швейцарії, Австрії, Німеччини, Іспанії, Великобританії та ін.) [18].

Отже, відсутність ліцензування, належного контролю та регулювання з боку держави може сприяти розвитку незаконної діяльності туристичних агентів, що, у свою чергу, може призвести до виникнення проявів кризи в туристичній галузі – виникнення масового банкрутства.

Висновок. Підсумовуючи вищесказане, можна стверджувати, що питання безпеки в туризмі є одними з пріоритетних в сучасних умовах. Спираючись на проведений аналіз сутності понять «загрози» та «небезпеки» визначено основні загрози та небезпеки для туристичних підприємств в умовах мінливості факторів зовнішнього та внутрішнього середовища.

Загрози безпеці, по-перше, являють собою усвідомлення дій чи прагнення до них в усіх сферах діяльності туристичного підприємства і на всіх рівнях компетенції, що мають за мету нанесення втрат шляхом відкритих або завуальованих крадіжок, зловживань і т. ін., по-друге, – це прорахунки і помилки на всіх рівнях управління у зв'язку з некомпетентністю, недбалістю, бездіяльністю. По-третє, це загрози з боку зовнішніх структур у зв'язку з їх діями, що зазначено в перших двох ситуаціях. Але в усіх випадках вони пов'язані з процесами, ресурсами, витратами, що відбуваються в господарській діяльності туристичного підприємства. Проте, процеси первинні, загрози – вторинні, і це визначає необхідність розгляду загроз, перш за все, у зв'язку з господарськими процесами, пов'язаними з ними сферами діяльності, ресурсами, витратами, центрами виникнення, результатами.

Тому дослідження питань безпеки туристичних підприємств є досить актуальними і потребують подальшого вивчення та розвитку, що буде метою подальших наукових досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про туризм : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>
2. Антонова О. М. Основні типи та характеристика негативного впливу на екологічну безпеку підприємства / О. М. Антонова // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 2. – С. 189 – 194.
3. Основи економічної безпеки : підручник / О. М. Бандурка, В. Є. Духов, К. Я. Петрова, І. М. Червяков. – Х. : Вид-во ХНУВС, 2003. – 236 с.
4. Бобкова А. Щодо відміни ліцензування турагентської діяльності / А. Бобкова, В. Манзюк // Підприємництво, господарство і право. – 2011. – № 7. – С. 59 – 62.
5. Васильців Т. Г. Економіка малого підприємства : навчальний посібник / Т. Г. Васильців, О. І. Іляш, Н. Г. Міценко ; за ред. д-ра екон. наук Т. Г. Васильціва. – К. : Знання, 2013. – 446 с.
6. Дубецька С. П. Економічна безпека підприємств України / С. П. Дубецька // Недержавна система безпеки підприємництва як суб'єкт національної безпеки України : зб. матер. наук.-практ. конф. (Київ, 16 – 17 травня 2001 р.). – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2003. – С. 146 – 171.
7. Жижор О. Б. Модель державного регулювання розвитку регіону: стратегічні, тактичні та операційні напрями / О. Б. Жижор, Н. В. Кузьминчук // Вісник університету банківської справи національного банку України. – 2013. – № 1 (16). – С. 21 – 25.
8. Кальченко О. М. Економічна безпека підприємств туристичної сфери / О. М. Кальченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vistnic.stu.cn.ua/index.pl?task=arcl&id=11&id=19>
9. Камлик М. І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект / М. І. Камлик. – К. : Атіка, 2005. – 432 с.
10. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні : навчальний посібник / В. Ф. Кифяк. – Чернівці : Книги-XXI, 2003. – 300 с.
11. Колесник О. О. Статистичний аналіз ринку туристичних послуг : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.10 «Статистика» / О. О. Колесник. – К., 2011. – 21 с.
12. Коломієць Г. М. Категорія «ризик» в дискусії сучасної економічної теорії / Г. М. Коломієць, Ю. Г. Гузненков // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія економічна. – 2010. – № 921 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/6831/2/Kolomiets.pdf>
13. Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством : навчальний посібник / Л. О. Лігоненко, М. В. Тарасюк, О. О. Хміленко. – К. : Знання, 2005. – 337 с.
14. Мазур І. І. Корпоративний менеджмент : учебное пособие [для студентов, обучающихся по специальности «Менеджмент организации»] / [И. И. Мазур и др.] ; под. общ. ред. И. И. Мазура, В. Д. Шапиро. – 4-е изд., стереотип. – М. : Омега-Л, 2011. – 781 с.
15. Мірошниченко О. Інноваційна активність промислових підприємств України: стан і тенденції / О. Мірошниченко // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. – 2013. – № 10 (151). – С. 73 – 78.
16. Непорожній Ю. О. Напрями розвитку туристичної галузі на регіональному та місцевому рівнях / Ю. О. Непорожній, Р. В. Корнецьва [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekpr/2008_11/неporozh.pdf
17. Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws>
18. Офіційний сайт туристичного порталу «Турпром» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.tourprom.ru>
19. Руденко Л. Д. Щодо відповідальності суб'єктів туристичної діяльності / Л. Д. Руденко, В. В. Манзюк // Форум права. – 2011. – № 3. – С. 668 – 674.
20. Федюлин А. А. Організаційні аспекти підвищення кваліфікації спеціалістів в сфері туризму / А. А. Федюлин, Е. С. Сахарчук, О. Є. Лебедева // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 4. – С. 332 – 335.

21. Чкан А. С. Державне регулювання сфери туризму в Україні / А. С. Чкан // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету. Економічні науки. – 2012. – Т. 3. – № 2 (18). – С. 276 – 290.

REFERENCES

Antonova, O. M. "Osnovni typy ta kharakterystyka nehatyvnoho vplyvu na ekolohichnu bezpeku pidpriemstva" [Basic types and characteristics of the negative impact on the environmental security]. *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 2 (2015): 189-194.

Bandurka, O. M. et al. *Osnovy ekonomichnoi bezpeky* [Fundamentals of economic security]. Kharkiv: Vyd-vo KhNUVS, 2003.

Bobkova, A., and Manziuk, V. "Shchodo vidminy litsenzuvannia turahentskoi diialnosti" [Abolishing the licensing agency activity]. *Pidpriemnytstvo, gospodarstvo i pravo*, no. 7 (2011): 59-62.

Chkan, A. S. "Derzhavne rehuliuвання sфery turyzmu v Ukraini" [State regulation of tourism in Ukraine]. *Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnoho ahrotekhnolohichnoho universytetu. Ekonomichni nauky* vol. 3, no. 2 (18) (2012): 276-290.

Dubetska, S. P. "Ekonomichna bezpeka pidpriemstv Ukrainy" [Economic security of Ukraine]. *Nederzhavna systema bezpeky pidpriemnytstva iak subiekt natsionalnoi bezpeky Ukrainy*. Kyiv: Vyd-vo Yevrop. un-tu, 2003. 146-171.

Fedulyn, A. A., Sakharchuk, E. S., and Lebedieva, O. Ye. "Orhanizatsiini aspekty pidvyshchennia kvalifikatsii spetsialistiv v sфeri turyzmu" [Organizational aspects of professional development in the field of tourism]. *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 4 (2015): 332-335.

Kalchenko, O. M. "Ekonomichna bezpeka pidpriemstv turystychnoi sфery" [Economic security tourism industry]. <http://vistnic.stu.cn.ua/index.pl?task=arcl&j=11&id=19>

Kamlyk, M. I. *Ekonomichna bezpeka pidpriemnytckoi diialnosti. Ekonomiko-pravovyi aspekt* [The economic security of entrepreneurship. Economic and legal aspects]. Kyiv: Atika, 2005.

Kyfiak, V. F. *Orhanizatsiia turystychnoi diialnosti v Ukraini* [The organization of tourism in Ukraine]. Chernivtsi: Knyhy-XXI, 2003.

Kolesnyk, O. O. "Statystychnyi analiz rynku turystychnykh posluh" [Statistical analysis of tourism market]. *avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk* : 08.00.10, 2011.

Kolomiets, H. M., and Huznenkov, Yu. H. "Katehoriia «ryzyk» v dyskusii suchasnoi ekonomichnoi teorii" [Category «risk» in the discussion of modern economic theory]. <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/6831/2/Kolomiets.pdf>

Lihonenko, L. O., Tarasiuk, M. V., and Khmilenko, O. O. *Antykryzove upravlinnia pidpriemstvom* [Crisis management]. Kyiv: Znannia, 2005.

[Legal Act of Ukraine]. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>

Mazur, I. I. et al. *Korporatyvnyi menedzhment* [Corporate management]. Moscow: Omega-L, 2011.

Miroshnychenko, O. "Innovatsiina aktyvnist promyslovykh pidpriemstv Ukrainy: stan i tendentsii" [The innovative activity of industrial enterprises in Ukraine: State and Trends]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu im. Tarasa Shevchenka*, no. 10 (151) (2013): 73-78.

Neporozhnii, Yu. O., and Kornieieva, R. V. "Napriamy rozvytku turystychnoi haluzi na rehionalnomu ta mistsevomu rivniakh" [Directions of tourism development at the regional and local levels]. http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekpr/2008_11/neporozh.pdf

Ofitsiinyi veb-portal Verkhovnoi Rady Ukrainy. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws>

Ofitsiinyi sait turystychnoho portalu «Turprom». <http://www.tourprom.ru>

Rudenko, L. D., and Manziuk, V. V. "Shchodo vidpovidalnosti subiektiv turystychnoi diialnosti" [As for the liability of tourism activities]. *Forum prava*, no. 3 (2011): 668-674.

Vasylytsiv, T. H., Iliash, O. I., and Mitsenko, N. H. *Ekonomika maloho pidpriemstva* [The economy of a small business]. Kyiv: Znannia, 2013.

Zhykhor, O. B., and Kuzmynchuk, N. V. "Model derzhavnoho rehuliuвання rozvytku rehionu: stratehichni, taktychni ta operatsiini napriamy" [The model of state regulation of regional development: strategic, tactical and operational areas]. *Visnyk universytetu bankivskoi spravy natsionalnoho banku Ukrainy*, no. 1 (16) (2013): 21-25.